

Η Επαλήθευση των Τόπων στο *Συνταγματάρχη Λιάπκιν*

Βασίλης Λαλιώτης

Ποιητής, Μεταφραστής

Όταν, κατόπιν προτροπής, σκέφτηκα τί θα με ευχαριστούσε να πω για τον Λιάπκιν του Καραγάτση, έχοντας πρόσφατη μιαν ακόμη ανάγνωση, και την υπόγεια φιλοδοξία να προτείνω το μυθιστόρημα, σαν το μυθιστόρημα της Λάρισας, έδωσα αυτόν το τίτλο, αναλαμβάνοντας μια πλησία ανάγνωση της τοπολογίας του κειμένου. Πήρα λοιπόν το μολυβάκι μου και σχολαστικά απομόνωσα όλες τις αναφορές σε τόπους. Η φαντασίωση που με συνείχε ήταν να κάνω ένα οδηγό της πόλης με στοιχεία από το Λιάπκιν, κατά το είδος που έκαναν τις περιπλανήσεις οι πάλοι ποτέ καταστασιακοί. Έτσι θολά ήταν τα πράγματα μέσα μου, για να ανακαλύψω σήμερα από τους τίτλους των εισηγήσεων πως τα φετινά Καραγάτσεια μάλλον θα εξαντλήσουν το θέμα της χωροταξίας του Λιάπκιν.

Σε μιαν ακόμα επίσκεψη στη Λάρισα, με το Σωτήρη Παστάκα, σε κάποια συνάντηση με τον Αλέξη Θωμά, μας πληροφόρησε ότι ο ιατρός Χλωρός, του οποίου τις ιατρικές υπηρεσίες αρνείται ο Λιάπκιν, ήταν πρόσωπο υπαρκτό, ο παππούς του δηλαδή με το επώνυμο Φλώρος.

Μετά ανακάλυψα πως στο περιοδικό Σπαρμός με την υπογραφή Κώστας Περραιβός, μου μυρίζει ψευδώνυμο, και ελπίζω ο κος Ψύρρας να ξέρει περισσότερα, υπό τον τίτλο *Το περιβάλλον του Λιάπκιν*, υπάρχει ένα κείμενο που ξεκλειδώνει πολλά από τα πραγματολογικά του μυθιστορήματος. Επειδή ο Μάκης Λαχανάς, ο εκδότης του Σπαρμού μας άφησε πρόσφατα, επισυνάπτω αυτό το κείμενο. Η συμπερίληψή του στα πρακτικά, θα δέσει τις πρώτες κινήσεις της έρευνας για το Λιάπκιν με το θεσμό που μας φιλοξενεί εδώ. Αν μείνει χρόνος θα μπορούσαμε να το διαβάσουμε κιόλας. Ελάχιστη τιμή για τον Μάκη Λαχανά.

Όταν ζητήθηκε από τον Φρόνυτ ένα κείμενο για τον Ρενάν, ως γνωστόν εκείνος έγραψε το ενδιαφέρον κείμενο: *«Μια απώλεια Μνήμης στην Ακρόπολη, όπου εξηγεί το παράξενο συναίσθημα από το γεγονός ότι αυτό που μια ζωή ήταν μέρος της παιδείας σου ως τόπος, σου προκαλεί πραγματική έκπληξη όταν ανακαλύπτεις πως πράγματι υπάρχει, και δεν ανήκει στις εικόνες και σε όσα συμπλήρωσε η φαντασία σου.»* Εξ αυτού και η φράση του φίλου μου του Παστάκα, ότι οι τουρίστες έρχονται στους τόπους για να βεβαιωθούν ότι υπάρχουν, έξω από το μείγμα εικόνας και φαντασίωσης που αποτελεί η εκ του μακρόθεν προσέγγισή του.

Η Γεωργική Σχολή λοιπόν υπάρχει για τον επισκέπτη και σήμερα, σαν το πραγματικό σκηνικό του κέντρου της δράσης του βιβλίου. Φορτίζεται με ιδιότητες μικρού παραδείσου. Και ανάμεσα στη Γεωργική Σχολή και τη Λάρισα, η Φιλιπούπολη, ένας είδος γυναικούπολης που υπηρετεί τις ανάγκες τις ερωτικές και της κατοικίας του μέρους των τροφίμων που ζει εκτός σχολής. Και μετά στο βάθος ο Όλυμπος και ο Κίτσαβος. Ενδιάμεσα ένα τοπίο άγραφο. Η πόλη της Λάρισας, Μέσα στην άγλη γενικευμένων χαρακτηριστικών, να προμηθεύει πάντα υλικό για τις ανάγκες της αφήγησης.

Από τις πρώτες άτυπες βόλτες του Φόγκελ, του υπευθύνου πριν τον ερχομό του Λιάπκιν μια αναφορά στην πόλη και το Αλκαζάρ, θεωρείται αρκετή. Με τον ίδιο απροειδοποίητο τρόπο εμφανίζεται και μια διμοιρία πεζικού και μια διμοιρία ιππικού

στον πρώτο περίπατο του Λιάπκιν με το άλογο. Για να ξανασβήσει αφού οι ανάγκες της αφήγησης ήθελαν ένα στρατιωτικό χαιρετισμό στο Λιάπκιν.

Το επόμενο στοιχείο είναι πως η Λάρισα έχει πολλά κρασοπουλιά όπου πήγαινε ο πρώην συναδελφός του, καθώς το άλογο σταματάει στο πρώτο που συναντάει στην πόλη.

Αν εξαιρέσει κανείς μιν αόριστη περιγραφή της πόλης τον καιρό του καύσωνα, η προσέγγισή της γενικά γίνεται με τη μορφή ενός «ερείσματος αληθοφανείας». Χρειάζεται να υπάρχει ράφτης για τη στολή του Λιάπκιν, και φωτίζεται με τη δευτερεύουσα φράση ότι οι ράφτες του ζήτησαν μια περιουσία. Μοναδική εξαίρεση τα Ταμπάκικα, η συνοικία των κακόφημων γυναικών που η περιγραφή της, εξυπηρετεί μάλλον μια πρόκληση, πάρα εντάσσεται σε μια πολεοδομία.

Ακόμη και στα περιστατικά όπου η ύπαρξη της πόλης είναι καταλυτική όπως το περιστατικό με το λούστρο που είναι ξεπεσμένος Ρώσος στρατηγός, η αναφορά στην πλατεία Θέμιδος, προφανώς η σημερινή κοινώς γνωστή ως Δικαστηρίων, σκιαγραφείται σχεδόν σαν ου τόπος.

Από τις πλάγιες αυτές αναφορές μαθαίνουμε όσα μαθαίνουμε για την πόλη. Πληροφορίες διάσπαρτες και θα έλεγα ασύμμετρες. Λες και αναβοσβήνουν οι τόποι σαν για να δώσουν σκηνικό κι ύστερα χάνονται. Ακολουθώντας τις αναφορές μαθαίνουμε ότι στην πόλη υπάρχει στρατός, ότι η κίνηση γίνεται με άμαξες, ότι ο άγιος Αχίλλειος είναι η μητρόπολη, όπου φωτίζεται ανισόμετρα η κηδεία του ρώσου στρατηγού, για να σβήσει και πάλι καθώς η αφήγηση τραβάει γι αλλού.

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο μαθαίνουμε ότι στη γέφυρα υπάρχει το σιδηρουργείο όπου εργάζεται ο προγονός του Λιάπκιν.

Ακόμα και στη διαπόμπευση της γυναίκας του στρατιωτικού, που συνελήφθη με τον ρώσο εραστή της, μια εξηγητική παράγραφος, αναιρεί την πραγματικότητα του γεγονότος, λέγοντας ότι το γεγονός θα μπορούσε να συμβαίνει σε οποιαδήποτε πόλη.

Όσο για το Κέντρο η Αίγλη που είναι τόπος συνάθροισης των Λαρισαίων, παραμένει κι αυτό σε μια θέση ανεξακρίβωτη.

Από την πλησία ανάγνωση μας μένει ένα δίκτυο τόπων της πόλης που αναγνωρίσιμα περιλαμβάνει την Πλατεία Θέμιδος τον Άγιο Αχίλλειο, το Αλκαζάρ, τα Ταμπάκικα, το Ταβερνάκι του Σταθμού, και πολλές άλλες αναδύσεις τόπων που δεν έχουμε τρόπο να τις τοποθετήσουμε σε αναγνωρίσιμα σημεία της πόλης.

Το ερώτημα είναι αν τα στοιχεία αυτά μπορούν να ορίσουν τον συνταγματάρχη Λιάπκιν σαν το μυθιστόρημα της Λάρισας, η θα παραμείνει το πλέον λαρισαϊκό από τα μυθιστορήματά του.

Αυτό που υπήρξε και αυτό που θα μπορούσε να υπάρξει παραμένει πάντα μια μόνιμη δυνατότητα σε ένα τόπο ρεμβασμού έλεγε ο Έλιοτ. Δεν ξέρω πόσα στοιχεία χρειάζεται κάποιος για να συνδέσει ένα μυθιστορηματικό πρόσωπο με το χώρο της δράσης του. Πιθανόν να μπορούσα να επιχειρήσω μια ψυχολογικού τύπου ερμηνεία γι αυτή την απόσβεση και για τη συγκεκριμένη χρήση της πόλης στο μυθιστόρημα. Ή καλύτερα να έλεγα πως ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν, είναι το μυθιστόρημα της Λάρισας με τρόπο αποφαιτικό, ή ανάποδα πως η πόλη της Λάρισας, έχει τον παράδεισό της στη Γεωργική Σχολή. Ωστόσο και Η Γεωργική Σχολή υπάρχει, και το Αλκαζάρ και η Πλατεία Δικαστηρίων και η Φιλιπούπολη και τα Ταμπάκικα και η Αίγλη με άλλα ονόματα, και το Φάληρο και ο Πηνεϊός, και οι ραφτάδες, και οι σιδεράδες, και το σώμα του Λιάπκιν, σε ένα μείγμα από αφήγηση και πραγματικότητα που δείχνει τα άχρηστά του παράσημα σε όσους τον αγάπησαν ως αναγνώστες και τραβάει για το Τσάγεζι. Στον κάθε αναγνώστη εναπόκειται με αυτά

τα ελάχιστα που παρέχει ο Καραγάτσης, να ανασυστήσει μέσα του την πόλη και να δώσει κατά βούλησιν τόπους της ταυτίζοντας τη φαντασιακή πόλη της Λάρισας του Λιάπκιν με την υπαρκτή.

Ας υποθέσουμε όμως ότι εγώ, ένας ξένος, έρχομαι στην πόλη με μόνη τη γνώση του συνταγματάρχη Λιάπκιν, ένα είδος Λιάπκιν κι εγώ. Και πως μένω εδώ, και δένομαι με την πόλη, και τα παιδιά μου είναι μισοί Λαρισαίοι, όπως και συμβαίνει τελικά. Επιτρέψτε μου λοιπόν να περιφέρομαι στα παιδικά σας χρόνια και στις γενεαλογίες σας, και κάποτε, όπως μου είπε ο Κώστας Τσιάνος, ν' ακούω σούσουρο μέσα στην ομίχλη της Πλατείας Δικαστηρίων, κι αντί να είναι το τακουνάκι της Μελίνας που πάει στο θέατρο, να είναι τα σπιρούνια του Συνταγματάρχη Λιάπκιν αυτά που περνάνε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το περιβάλλον του Λιάπκιν

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ*

...Στην εποχή του Μεσοπολέμου η Γεωργική Σχολή είχε γίνει πνευματική κυψέλη. Ο Διευθυντής της Φιλοποίμην Τζουλιιάδης, γεννημένος στην Οδησό, δεν ήταν μόνον άριστος επιστήμονας, αλλά και ένας καλλιεργημένος άνθρωπος, με ευρύτητα, πολύμορφη μόρφωση. Τον συγκινούσαν η λογοτεχνία, ελληνική και ξένη, η φιλοσοφία και η κοινωνιολογία. Η μελέτη του ήταν το μεγάλο του πάθος. Μετά τον γάμο του με την κόρη του τότε βουλευτή και επιτελούς του κόμματος των Φιλελευθέρων Γεωργίου Ροδοπούλου, δημιούργησε ένα φιλολογικό σαλόνι όπου καλούσε πνευματικούς ανθρώπους της Λάρισας και περνούσαν ευχάριστα τις ώρες των συζητώντας και ανταλλάσσοντας γνώμες πάνω σε θέματα που τους ενδιέφεραν. Δεν έκανε διακρίσεις με πολιτικά κριτήρια. Έτσι ανάμεσα στους καλεσμένους του ήταν ο Δημ. Χατζηγιάννης, που τότε ήταν γ.γ. του Αγροτικού Κόμματος, ο γιατρός Νίκος Φλώρος, ρομαντικός σοσιαλιστής, ο Κώστας Τσιγάρας, στρατιωτικός κτηνίατρος με ευρύτερη εγκυκλοπαιδική και μουσική μόρφωση, ο κατόπιν εξάιρετος ηθοποιός Γιώργος Παπάς που υπηρετούσε στη διαχείριση της Σχολής, ο οφθαλμίατρος Κώστας Ισχυρίδης, ο κτηνίατρος Βεϊνόγλου και μερικοί απ' τους καθηγητές της Σχολής. Αλλά εκτός απ' τις φιλολογικές γίνονταν και κοσμικές συγκεντρώσεις που ποικίλλονταν και από καμμιά ποκίτσα. Σ' αυτές καλούνταν ο Βασίλης Αρσενίδης, ο Κώστας Οικονομίδης, οι εξάδελφοι Πανταζήδες Μουλούληδες. Όλος αυτός ο κόσμος δημιουργούσε μια πολύ ενδιαφέρουσα γοητευτική ατμόσφαιρα στη Γεωργική Σχολή. Αυτή και η παρουσία του Νταβίντωφ έδωσαν την έμπνευση στον Καραγάτση να γράψει τον «Συνταγματάρχη Λιάπκιν». Γύρω απ' τον κεντρικό του ήρωα κινεί και όλον αυτόν τον κόσμο που δημιουργεί την ατμόσφαιρα της Σχολής, που ο συγγραφέας την έζησε γιατί πολύ καιρό τον περνούσε κοντά στην κ. Διευθυντού, που ήταν αδελφή του. Ο Δημητράκης Ροδόπουλος ήταν ο νεώτερος βλαστός της οικογένειας. Το φιλολογικό ψευδώνυμο Μ. Καραγάτσης το πήρε από το δάσος του «Αριμπουτζάκ» που γειτόνευε με τη Σχολή. Ήταν πλάι στον Πηνειό και τα περισσότερα δέντρα του ήταν καραγάτσια (φτελιές). Εκεί έκανε τα καλοκαίρια τους ρομαντικούς περιπάτους του. Όλους αυτούς ο Καραγάτσης τους παρουσιάζει στον «Λιάπκιν» αλλάζοντας τα επώνυμά τους, κατά τρόπο που για τους Λαρισινούς δεν ήταν δύσκολο να τους αναγνωρίσουν. Έτσι τον γιατρό Ισχυρίδη τον γράφει Σταμπουλίδη, τον συνάδελφό του Φλώρο, Χλωρό, τον κτηνίατρο Τσινόγλου, Αγάδογλου, τους συμβολαιογράφους Μουλούληδες, σαν δικηγόρους Αλεξιάδηδες. Και τον Νταβίντωφ τον βαφτίζει Λιάπκιν. Έτσι όμως που τον παρουσιάζει προκαλεί

την οργή του και επειδή αγνοεί ποιος πραγματικά είναι ο συγγραφέας πάει στον δικηγόρο Γιώργο Χύμο και του αναθέτει να τον μηνύσει για συκοφαντία, δυσφήμιση και εξύβριση... Πέφτει όμως από τα σύννεφα όταν ακούει ότι ο Καραγάτσης είναι ο αδελφός της κ. Διεθυντού.

- Ο Δημητράκης; ρωτάει με έκπληξη.

- Ναι, αυτός, του απαντάει ο Χύμος.

Έφυγε θλιμμένος και απαρηγόρητος, αποφασισμένος να μην ξαναγυρίσει στη Σχολή. Όμως η ευγνωμοσύνη προς το ζεύγος Τζουλιάδη τον έκανε να αλλάξει γνώμη.

Όταν άρχισε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και οι χιτλερικές στρατιές προχωρούσαν στο ρωσικό έδαφος ο Νταβίντωφ πανηγύριζε, γιατί πίστευε ότι θα αναβίωνε το παλιό καθεστώς. Ο αντικομμουνισμός του τον τύφλωνε. Μετά την κατάρρευση των Ιταλών, αποσπάζεται σαν διερμηνέας των ναζί. Όταν άρχισε η κατάρρευση της Γερμανίας κατάλαβε ότι δεν θα επιζούσε αν έμενε. Και μέσα στην τρομακτική θύελλα που έδερνε τα αποσυντιθεμένα χιτλερικά στρατεύματα, φόρεσε μια στολή και έφτασε στη Γερμανία. Ωστόσο μπόρεσε να εγκαταλείψει την Κόλαση του Γ' Ράιχ και να φτάσει στον Καναδά, όπου τον περιέθαλψαν οι δύο κόρες του από τον δεύτερο γάμο. Εκεί και πέθανε.

* Περιοδικό «Σπαρμός», τεύχος 18-19, Μάιος - Ιούνιος 1978